

Les enquestes amb contingut sociolingüístic efectuades a Catalunya (1994-2002)

per Joaquim Torres

Resum

Aquest article tracta de les enquestes quantitatives totalment o parcialment sociolingüístiques d'ampli abast territorial fetes a Catalunya durant els últims anys i que no han estat promogudes per la Direcció General de Política Lingüística (DGPL) de la Generalitat de Catalunya. De cada enquesta presentada es fa un resum dels principals aspectes, com són l'objectiu, la metodologia, el pla d'explotació de les dades i la manera d'accedir a la informació. També s'indiquen algun o alguns dels resultats més notoris. En total són 9 enquestes força diverses, tant pel que fa al nombre de preguntes sociolingüístiques com a la grandària de la mostra o a la importància de les anàlisis efectuades. Si les afegim a les altres enquestes recents existents, resulta que la quantitat de dades disponibles en aquests moments sobre la situació sociolingüística de Catalunya és més ampli i complet que mai.

Sumari

1. Introducció
2. Estudis tractats
3. Informacions bàsiques de cadascuna de les enquestes
 - 3.1 "Conciencia nacional y regional"
 - 3.2 "Uso de lenguas en comunidades bilingües: Cataluña"
 - 3.3 "Situación social y política de Cataluña"
 - 3.4 "Usos, hàbits i actituds lingüístics de la població de Catalunya"
 - 3.5 "La societat xarxa a Catalunya: anàlisi empírica"
 - 3.6 Dues enquestes de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona
 - 3.7 "Sobre el comportament lingüístic de l'alumnat a 52 escoles de tot Catalunya"
 - 3.8 "Llengua i escola a l'ensenyament primari a Catalunya"
4. Conclusió

1. Introducció

Aquest article forma part d'un conjunt de treballs, en bona part ja apareguts a *NOVES SL*, que mostren els estudis sociolingüístics elaborats durant els últims lustres en els territoris de llengua catalana. L'informe s'ocupa d'un tipus concret d'aquests estudis. Es tracta de les enquestes no promogudes per la DGPL que tenen les característiques següents:

- Estan basades en reculls de dades que ofereixen informacions de tipus quantitatiu.
- Tenen per àmbit el conjunt de Catalunya o algun territori que inclogui la major part de la població de Catalunya.
- Tenen una finalitat específicament sociolingüística o bé, tot i tractar prioritàriament altres temes, inclouen almenys una pregunta sobre coneixement del català o usos lingüístics.
- Han estat efectuades del 1994 al 2002.

2. Estudis tractats

Les enquestes amb aquestes característiques que s'han trobat són 9. Es tracta dels treballs següents:

1) Cinc estudis que s'ocupen de la població adulta del conjunt de Catalunya. Són els que segueixen:

- Tres enquestes del CIS amb preguntes lingüístiques. Només una d'elles té una finalitat principalment sociolingüística. Les altres dues únicament inclouen un nombre reduït de preguntes sobre llengua.
- Una enquesta sociolingüística no efectuada per cap institució, sinó per la iniciativa dels propis autors.
- Una gran enquesta sobre la societat de la informació, amb diverses preguntes lingüístiques, portada a terme per la UOC.

Pel que fa a quatre d'aquestes enquestes, les més significatives, s'ha efectuat una comprovació de la fiabilitat de les dades que ha consistit en comparar el percentatge de nats fora de Catalunya de la mostra amb les dades corresponents de l'últim cens disponible¹. En tots quatre casos la diferència entre les dues xifres és mínima, per tant els treballs superen la prova. A la cinquena enquesta, una de les del CIS amb pocs resultats d'interès, no se li ha pogut aplicar el test esmentat per falta de dades.

2) Dues de les enquestes de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona, una del 1995 i l'altra del 2000. La primera té per àmbit la Regió Metropolitana de Barcelona i la segona a la demarcació provincial del mateix nom. També se'ls ha aplicat el test de fiabilitat esmentat, amb resultat satisfactori.

3) Dues enquestes a la població escolar.

Seguidament es presenten els aspectes principals de cadascuna d'aquestes enquestes. S'ha fet una fitxa per a cada treball, excepte en el cas dels dos estudis de l'Institut d'Estudis Metropolitans, els quals, a causa de les seves similituds, han estat agrupats en una de sola. Cada fitxa tracta com a mínim de les següents qüestions: l'objectiu, la metodologia, el pla d'exploració de dades, algun dels resultats sociolingüístics més notoris i la manera com es pot accedir a cada treball.

3. Informacions bàsiques de cadascuna de les enquestes

3.1 "Conciencia nacional y regional"

Estudi del CIS nº 2.228, 1996

Nota inicial

Es tracta d'una enquesta que té per àmbit l'Estat Espanyol.

Objectiu

Bàsicament obtenir informació sobre les adscripcions identitàries de la població i la presència social de les llengües cooficials.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

La mostra inicial, de 2.500 individus en l'àmbit estatal, va ser ampliada en les 6 comunitats autònomes amb llengua cooficial, de manera que la mostra total final té 4.932 integrants i no és proporcional, per tant calen coeficients de ponderació. L'univers és la població de 18 i més anys i les dades van ser recollides a finals del 1996. El procediment de mostreig va ser polietàpic, estratificat per conglomerats, amb selecció tant de les unitats primàries (municipis) com de les unitats secundàries (seccions censals) de forma aleatòria proporcional, i de les unitats últimes (individus) per rutes aleatòries i quotes de sexe i edat. Les unitats primàries van ser triades mitjançant la construcció d'uns estrats formats per l'encreuament de les 17 autonomies amb 7 categories de mida d'hàbitat. Els qüestionaris es van aplicar mitjançant entrevista personal en els domicilis.

¹ El mètode emprat per aplicar aquest test de fiabilitat s'explica a: Torres, J. (2001), "L'ús oral familiar a Catalunya", a : *Jornades d'estudi sobre l'ús interpersonal del català. Estat de la qüestió i propostes* (en premsa), Grup Català de Sociolingüística i Centre Universitari de Sociolingüística i Comunicació, Barcelona 2001

b) El qüestionari

En el qüestionari hi ha una sèrie de preguntes que s'empren a tot arreu i unes altres que es fan en certes comunitats i a d'altres no, com ara les preguntes sobre llengua, que només es fan als 6 territoris esmentats. Aquestes preguntes lingüístiques es refereixen al coneixement del català, a la llengua materna i a l'aprenentatge de les llengües, així com a l'ús a la llar, a les botigues, a l'Administració pública, a la feina, amb els amics, amb un desconegut i quan es contesta al telèfon. També es demana en quina llengua es mira la televisió, s'escolta la ràdio i es llegeix el diari.

Cal dir que algunes d'aquestes preguntes sobre llengua són confuses, com la que demana "¿habla, lee o entiende la lengua propia de su Comunidad Autónoma?". A més, l'estudi distingeix sistemàticament entre català, valencià i mallorquí/balear, la qual cosa dóna lloc a errors, com quan considera que a Mallorca entre els que tenen com a llengua materna la pròpia de la seva comunitat no s'ha d'incloure l'11% que responen català a la pregunta corresponent. Només inclou els que responen mallorquí, amb la qual cosa els resultats queden clarament tergiversats.

Mostra enquesta Catalunya

Va ser de 747 individus. En aquest cas no s'ha pogut comprovar si la mostra supera el test dels nats fora, per falta d'informació.

Pla d'exploració de les dades referents a Catalunya

Els únics resultats apareguts que donen dades de cadascuna de les 6 comunitats autònomes esmentades i per tant de Catalunya són precisament els relatius a la llengua.

Només s'han donat a conèixer els resultats de les preguntes, sense encreuaments entre variables.

Resultats sociolingüístics referents a Catalunya

Cal dir que, malgrat els elements confusionaris esmentats, els resultats no semblen anar totalment desencaminats, ja que per exemple els que declaren tenir el català com a llengua inicial, és a dir com a primera llengua apresada, són el 40 %, una xifra similar a la que apareix en altres enquestes pròximes en el temps². En tot cas, el treball que aquí es comenta no ofereix cap informació especialment rellevant.

Manera d'accedir a les dades

Es poden trobar dades d'aquesta enquesta a les publicacions del CIS següents:

- Datos de opinión CIS nº 9 (aquesta publicació, que conté els resultats lingüístics de l'enquesta, es podia consultar el març del 2003 a la mateixa web del CIS).
- Opiniones y actitudes CIS, nº 18 i nº 26.
- Reis n. 88, pp. 155-183.

A més, com passa amb la resta d'enquestes del CIS, es poden comprar a aquesta institució les dades que es vulguin.

3.2 "Uso de lenguas en comunidades bilingües: Cataluña"

Estudi del CIS nº 2.298, 10-98

Miquel Siguan

Objectiu

Obtenir informació sobre els coneixements, els usos i les actituds lingüístics, així com sobre les identitats col·lectives i d'altres qüestions socials, a Catalunya. Aquest treball forma part d'un conjunt de 6 enquestes similars, cadascuna de les quals es va ocupar d'una de les comunitats autònomes amb llengua cooficial.

² Com ara l'efectuada també pel CIS el 1998, que és una de les enquestes comentades en el present informe, i l'elaborada per DYM a finals del 1997 (DYM –1998- *Enquesta lingüística sobre l'ús oral del català entre la població de Catalunya major de 15 anys. Taules*. Volum fotocopiada. Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura).

Metodologia de l'enquesta efectuada a Catalunya

a) La mostra i la recollida de dades

L'univers és la població de Catalunya de 18 i més anys, la mostra és de 1.006 individus i la recollida de dades va tenir lloc l'octubre del 1998. El procediment de mostreig, com en el cas anterior, va ser polietàpic, estratificat per conglomerats, amb selecció tant de les unitats primàries (municipis) com de les unitats secundàries (seccions censals) de forma aleatòria proporcional, i de les unitats últimes (individus) per rutes aleatòries i quotes de sexe i edat. La afixació va ser proporcional, per tant no hi ha coeficients de ponderació. Les dades es van obtenir mitjançant entrevista personal en els domicilis.

b) El qüestionari

En el qüestionari hi ha preguntes sobre els coneixements lingüístics, sobre la forma d'aprenentatge del català i del castellà, sobre la llengua inicial, sobre si es prefereix o no relacionar-se amb persones d'una llengua determinada, i sobre la llengua preferida per assistir a actes, mirar la televisió i llegir. També n'hi ha sobre diferents usos familiars, com l'ús a la llar, amb els progenitors, amb la parella, amb els fills i dels fills entre ells. Així mateix es demana per l'ús lingüístic a les botigues, quan es contesta al telèfon, en escriure una carta, amb un municipal, al banc, en prendre notes, a la feina i amb els amics. A més, hi ha una sèrie de preguntes que es refereixen a actituds lingüístiques, entre elles una sobre l'adscripció lingüística. Un element que dificulta l'aprofitament dels resultats és que en algunes preguntes d'ús només s'interroguen els que declaren saber parlar català.

Pla d'exploració de dades

En un primer moment el CIS va presentar els resultats de les diferents preguntes de cada enquesta territorial, sense comentaris. Posteriorment en Miquel Siguan va efectuar una anàlisi de les dades del conjunt d'enquestes. En aquesta anàlisi s'examinen, entre altres qüestions, els diferents usos lingüístics en funció de l'edat, del nivell d'estudis i de la llengua principal.

Algunes dels resultats sociolingüístics més notoris

Tant l'enquesta efectuada a Catalunya com la resta d'enquestes territorials ofereixen un conjunt d'informacions sociolingüístiques força ampli. Una de les dades d'aquesta recerca que va fer més impacte va ser el resultat de la pregunta sobre com hauria de ser l'ensenyança pel que fa a l'ús de les llengües, ja que es va poder comparar el grau d'interès dels ciutadans de cada territori per l'ús de la llengua pròpia a l'ensenyament. L'element més notable d'aquest resultat va ser que només al País Basc i a Catalunya hi havia més ciutadans que preferien l'ensenyament en la llengua pròpia que en castellà.

Manera d'accedir a les dades

A més de la possibilitat de comprar dades al CIS, ja esmentada, hi ha diferents documents que tracten d'aquestes enquestes. En primer lloc hi ha un informe inicial per a cada comunitat autònoma, no publicat, amb els resultats de les preguntes sense comentaris. En el cas de Catalunya la referència de l'informe és:

Uso de lenguas en comunidades bilingües: Cataluña. Distribuciones marginales. Estudio CIS 2298, octubre 1998.

En segon lloc hi ha una publicació del CIS amb l'anàlisi de les 6 enquestes efectuada per Miquel Siguan, que és la següent:

SIGUAN, Miguel (1999), *Conocimiento y uso de las lenguas: investigación sobre el conocimiento y uso de las lenguas cooficiales en las comunidades autónomas bilingües*, Opiniones y Actitudes nº 22, CIS, Madrid.

3.3 "Situación social y política de Cataluña"

Estudi del CIS nº 2.410, 3-01

Objectiu

Obtenir informació sobre les opinions polítiques a Catalunya, però també sobre els sentiments identitaris així com sobre el coneixement i l'ús del català.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

L'univers és la població de Catalunya de 18 i més anys, la mostra és de 2.778 individus i la recollida de dades es va efectuar el març del 2001. El procediment de mostreig i la manera d'aplicar el qüestionari va ser els mateixos que en l'enquesta anterior. En aquest cas la afixació va ser no proporcional.

b) El qüestionari

Les preguntes sobre llengua són menys nombroses que a l'enquesta anterior. N'hi ha sobre el coneixement del català, sobre la llengua inicial i sobre l'ús en les situacions següents: a la llar, amb els amics, a les botigues, en respondre al telèfon, quan pregunta a un desconegut, a la feina i en una oficina de l'Administració. També hi ha preguntes sobre la llengua de l'escola on anava l'enquestat i la dels mitjans de comunicació més emprats. Les dades sobre ús es refereixen totes al conjunt de la població, a diferència de les de l'enquesta anterior, que es referien majoritàriament només als que saben parlar català.

Pla d'explotació de dades

El CIS només ha donat a conèixer, sense publicar-los, els resultats de les diverses preguntes.

Alguns dels resultats sociolingüístics més notoris

Potser la dada més útil d'aquesta enquesta és la que indica l'ús de les llengües a la llar, perquè permet la comparació amb una dada anàloga de l'enquesta del CIS del 1978³, la qual cosa dona informació sobre l'evolució d'aquest ús durant el període. La comparació és possible perquè les preguntes sobre el tema de les enquestes del 1978 i del 2001 tenen totes dues tres opcions de resposta: "català", "castellà" i "les dues", a diferència del que passa amb els treballs sociolingüístics del CIS del 1993⁴ i del 1998.

Manera d'accedir a les dades

A més de la possibilitat, reiteradament esmentada, de compra de dades al CIS, els resultats de les preguntes d'aquesta enquesta, sense encreuaments entre variables, es poden veure en línia (almenys es podien veure al març del 2003) a la web del CIS.

3.4 "Usos, hàbits i actituds lingüístics de la població de Catalunya"

Fabà A., Gálvez O., Manrubia J., Simó A. i Ubach N.

Objectiu

Completar la informació existent sobre diferents aspectes de la realitat sociolingüística de Catalunya.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

L'univers és la població de Catalunya a partir de 15 anys, la mostra és de 1.002 individus i la recollida de dades va tenir lloc els mesos de març i abril del 2000. El tipus de mostreig va ser aleatori amb quotes territorials (6 zones), de sexe i d'edat, amb afixació proporcional, i les preguntes es van contestar mitjançant entrevista telefònica. Es va fixar un protocol molt precís, del qual es va vigilar estretament l'acompliment.

b) El qüestionari

El qüestionari inclou les preguntes clàssiques de les enquestes sociolingüístiques més algunes altres. Hi ha preguntes sobre la competència en català, sobre el grau d'ús en general d'aquesta llengua, sobre la llengua en què es mira la televisió i sobre diferents usos familiars, com són l'ús amb els pares, els germans, la parella i els fills. Així mateix s'inclouen preguntes sobre l'ús amb un desconegut, amb els veïns, en anar a comprar, amb els amics, en un bar, a la feina, amb els companys de classe, amb un municipal i en escriure una nota. També es demana que fa l'enquestat quan s'adreça a algú en català i se li respon en castellà.

³ Rodríguez, J. (1979) "Estudios del CIS: desarrollo regional, democracia, autonomías", a *Revista Española de Investigaciones Sociológicas*, 6 (p. 183-233).

⁴ Centro de Investigaciones Sociológicas (1994): *Conocimiento y uso de las lenguas en España (Investigación sobre el conocimiento y uso de las lenguas cooficiales en las Comunidades Autónomas bilingües)*. Madrid: Opiniones y Actitudes.

A més, hi ha unes quantes preguntes sobre actituds lingüístiques, una d'elles sobre l'adscripció lingüística.

Les preguntes innovadores són dues. Una sobre l'última conversa no familiar de l'entrevistat i una altra que demana què fa l'enquestat quan s'adreça a algú en castellà i se li respon en català.

Pla d'explotació de dades

En una primera fase, els autors han fet un informe que inclou el resultat de cada pregunta, sense encreuaments entre variables i sense comentaris. Posteriorment, han dut a terme una anàlisi més àmplia que inclou diversos encreuaments i un estudi de clusters, anàlisi que s'ha inclòs en un llibre elaborat pels mateixos autors.

Algunes dels resultats sociolingüístics més notoris

Un dels resultats més interessants és el que indica la llengua de l'última conversa no familiar (resulta ser prop del 50 % en català), ja que aquesta dada constitueix una aproximació al pes de cadascuna de les llengües en el conjunt de les converses que es produeixen en el territori.

Manera d'accedir a les dades

L'informe amb les respostes sense comentaris és el següent:

- FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí. (2000): *El català a Catalunya*, Informe inèdit disponible al Centre de Documentació en Sociolingüística de la DGPL.

El llibre on s'inclou una explotació més elaborada de les dades és el que segueix:

FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí. *El català a Catalunya. Entre l'esperança i el neguit. Coneixements, usos, actituds i identitats lingüístiques*. En curs de publicació a Editorial Empúries.

Altres treballs sobre el tema són:

FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí. (2001) "Identitat i usos lingüístics a Catalunya". *NOVES SL* hivern 2001.

FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí. "Usos, hàbits i actituds sobre la llengua catalana a Catalunya", a *Actes del I Congrés Internacional de Llengua, Societat i Ensenyament (Institut Universitari de Filologia Valenciana)*, en la revista *Symposia Philologica*. Pàg. 323-346 [en premsa].

FABÀ, Albert; GÁLVEZ, Olga; MANRUBIA, Joan; SIMÓ, Anna; UBACH, Noemí (2002): "Coneixements i usos lingüístics dels no catalanoparlants i dels catalanoparlants a Catalunya", a *Actes del III Simposi sobre l'ensenyament del català als no catalanoparlants* [en premsa].

3.5 "La societat xarxa a Catalunya: anàlisi empírica"

Manuel Castells (UOC) i Imma Tubella (UOC)

Objectiu

Analitzar els usos d'Internet i la seva relació amb les pràctiques socials i de comunicació a Catalunya. La recerca vol ser una radiografia del conjunt de la societat catalana que ha de permetre veure el seu grau d'adaptació a les formes d'organització i relació social característiques del nou context tecnològic i cultural de la societat xarxa. Dins d'aquesta investigació es dona molta importància a la identitat col·lectiva i a la llengua. És per això que hi ha força informació sobre qüestions sociolingüístiques.

El treball forma part del Projecte Internet Catalunya (PIC), que consisteix en un programa d'investigació interdisciplinari sobre la societat de la informació a Catalunya dut a terme per investigadors de l'Internet Interdisciplinary Institute (IN3) de la Universitat Oberta de Catalunya i patrocinat per dos departaments de la Generalitat de Catalunya: el de Presidència i el d'Universitats, Recerca i Societat de la Informació.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

L'univers és la població de Catalunya de 15 i més anys, la mostra és de 3.005 persones i la recollida de dades es va efectuar de febrer a maig del 2002. La construcció d'aquesta mostra es va portar a terme mitjançant un procés polietàpic aleatori i la seva afixació és proporcional. En una primera etapa es van definir els estrats segons província i grandària d'hàbitat. En una segona fase, es van seleccionar els municipis, de tal manera que les poblacions de més de 50.000 habitants hi van quedar incloses totes mentre que les de grandària inferior es van triar de manera aleatòria en cada estrat. Posteriorment, a cada municipi triat es va fer una estratificació segons gènere i grup d'edat per seleccionar les persones que s'havien d'entrevistar, selecció que es va fer de manera aleatòria a partir de les llistes procedents de registres censals o padronals. Les entrevistes van ser presencials.

b) El qüestionari

Pel que fa a les preguntes lingüístiques del qüestionari, n'hi ha sobre el coneixement del català, del castellà i de l'anglès, sobre l'adscripció lingüística i sobre la llengua a la llar, amb els amics i a la feina. També s'hi pregunta sobre la llengua dels mitjans de comunicació més emprats i l'usada a Internet. A més, s'ha creat una variable construïda denominada "monolingüisme/bilingüisme", la qual empra un conjunt de 5 categories que van des del monolingüisme català al castellà.

Pla d'explotació de dades

De moment hi ha elaborat un ampli informe de recerca, en el qual s'ofereixen comentades les dades de l'enquesta i els principals resultats de l'anàlisi explicativa de la societat xarxa. A més, es troba en vies d'elaboració un segon informe, que presentarà l'estudi en profunditat d'aspectes parcials, però altament significatius, de la societat catalana.

Algun dels resultats sociolingüístics més notoris

Una de les conclusions centrals del treball és que l'ús d'Internet és un element important en el procés de canvi de la identitat catalana, ja que hi ha una relació bastant forta entre aquest ús, el capteniment lingüístic i la pràctica identitària catalana. Així, per exemple, resulta que el sector social que més empra Internet són els joves de llengua i pràctiques identitàries catalanes.

Manera d'accedir a les dades

Es va decidir que els resultats de tota aquesta recerca fossin públics i publicats a Internet per mitjà del canal de la UOC. La versió en línia del primer informe es troba a <http://www.uoc.edu/in3/pic/1/>.

3.6 Dues enquestes de l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1995

Direcció general Marina Subirats

Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona

Enquesta de la Regió de Barcelona 2000

Direcció general Salvador Giner

Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona

Objectiu

Les administracions encarregades de gestionar el desenvolupament de les diferents parts del territori de l'àrea de Barcelona necessiten disposar de dades estadístiques desagregades que els permetin detectar les tendències en curs i informar adequadament les seves decisions. Per això des de l'any 1985 l'Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona (anteriorment denominat Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona) fa enquestes quinquennals molts àmplies sobre diferents aspectes socials, entre els quals hi ha el de la llengua. Aquestes enquestes han anat ampliant progressivament el seu àmbit territorial, fins a assolir en l'edició del 2000 la totalitat de la demarcació provincial de Barcelona.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

La metodologia d'aquestes enquestes és bàsicament la mateixa en totes les edicions. L'univers és la població de 18 i més anys. L'elaboració de la mostra, basada en el Cens Electoral, es fa mitjançant un sistema aleatori estratificat amb afixació no proporcional. Els estrats emprats configuren grups de població homogenis i es construeixen a partir d'una sèrie de variables socioeconòmiques identificatives de les seccions censals. El qüestionari s'omple mitjançant entrevista personal en el domicili de les persones seleccionades.

La diferència principal entre l'enquesta del 1995 i la del 2000 és l'àmbit territorial. La primera es va fer a la Regió Metropolitana de Barcelona, que inclou 7 comarques (Alt Penedès, Baix Llobregat, Barcelonès, Garraf, Maresme, Vallès Occidental i Vallès Oriental), mentre que la segona va tenir per àmbit la província de Barcelona, és a dir 4 comarques més (Anoia, Bages, Berguedà i Osona). En el primer cas la mostra va ser de 5.263 individus i en el segon de 6.830.

b) El qüestionari

Les preguntes lingüístiques són les mateixes en les dues edicions. Es demana l'ús lingüístic a la llar, amb el pare, amb la mare i amb els fills, així com els coneixements de català i l'adscripció lingüística. A més, en cada cas com a dades bàsiques es presenten quadres que donen informació dels diferents tipus de parella principal de la llar en funció de la llengua de cada membre, dels diferents tipus de llar en funció de la llengua combinada de tots els membres i de la transmissió lingüística de progenitors a fills en funció de les característiques lingüístiques de les llars.

Pla d'explotació de dades

Cada edició de l'enquesta dona lloc a la publicació de diversos volums, alguns dels quals apareixen com a resultat del treball d'investigació inherent al mateix projecte i d'altres per encàrrec de diverses administracions interessades en temàtiques concretes. En cada edició els resultats de les preguntes lingüístiques, sense comentaris, es poden trobar en els tres volums denominats Sèrie Dades Bàsiques, un amb les dades per grans àrees (la capital, Regió Metropolitana,...), un altre per comarques i un altre per districtes de Barcelona. Pel que fa a les anàlisis sociolingüístiques, se'n poden trobar dues per a cadascuna de les dues enquestes aquí tractades. Una a l'informe general i l'altra en el volum sobre la vida dels joves.

Algun dels resultats sociolingüístics més notoris

Potser la dada que més ha cridat l'atenció d'ambdues enquestes és que a la Regió Metropolitana, entre el 1995 i el 2000, les xifres indiquen un retrocés del percentatge de població que considera el català com la seva llengua, compensat per un augment dels que es declaren bilingües. Aquesta dada ha estat considerada com un toc d'alerta sobre la situació del català.

Manera d'accedir a les dades

Publicacions amb dades o anàlisis sociolingüístiques relatives a l'enquesta del 1995:

NEL·LO, O; RECIO, A.; SOLSONA, M.; SUBIRATS, M. (1998). *La transformació de la societat metropolitana*. Conté CD-Rom compatible en Macintosh-PC. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

Es tracta de l'informe general corresponent a l'enquesta del 1995

INSTITUT D'ESTUDIS METROPOLITANS DE BARCELONA (1996). *Dades estadístiques bàsiques de la ciutat, l'àrea i la regió metropolitana de Barcelona, 1995. Volum 1*. Diputació de Barcelona.

INSTITUT D'ESTUDIS METROPOLITANS DE BARCELONA (1996). *Dades estadístiques bàsiques de les comarques metropolitanas, 1995. Volum 2*. Diputació de Barcelona.

INSTITUT D'ESTUDIS METROPOLITANS DE BARCELONA (1996). *Dades estadístiques bàsiques dels districtes de Barcelona, 1995. Volum 3*. Diputació de Barcelona.

BARANDA, L.; SALVADÓ, A. (1997). *Les condicions de vida dels joves metropolitans*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Metropolitans de Barcelona.

Publicacions amb dades o anàlisis sociolingüístiques relatives a l'enquesta del 2000:

GINER, S.; CEBOLLADA, À.; DOMÍNGUEZ, M.; MASATS, M.; MIRALLES, C.; MONTAGUT, T.; NEL·LO, O.; RECIO A.; SÁNCHEZ, C.; SOLSONA, M.; SUBIRATS, M. (2002). *Enquesta de la Regió de Barcelona 2000. Informe General*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

GINER, S.; BARANDA, L. (2002). *Dades estadístiques bàsiques 2000. Ciutat, Regió Metropolitana i província de Barcelona. Volum 1*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

GINER, S.; BARANDA, L. (2002). *Dades estadístiques bàsiques 2000. Comarques de la província de Barcelona. Volum 2*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

GINER, S.; BARANDA, L. (2002). *Dades estadístiques bàsiques 2000. Districtes de Barcelona. Volum 3*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

RIBA, A. R.; SINTES, E. (2002). *Condicions de vida dels joves de la província de Barcelona*. Diputació de Barcelona. Institut d'Estudis Regionals i Metropolitans de Barcelona.

L'Informe General del 2000 i els tres de Dades Bàsiques del mateix any es poden consultar en línia a la web de l'IERMB (<http://campus.uab.es/iermb/>)

A més, es poden comprar al mateix IERMB o a la Llibreria de la Diputació (Carrer Londres, 55 Barcelona) les publicacions esmentades que es vulguin

3.7 "Sobre el comportament lingüístic de l'alumnat a 52 escoles de tot Catalunya"

Santi Vial (SEDEC) i F. Xavier Vila (CUSC)

Objectiu

Anàlitzar els comportaments lingüístics de l'alumnat que acabava l'ensenyament primari a Catalunya a finals dels anys 90.

Metodologia

a) La mostra

S'ha construït una mostra de 52 escoles de tot Catalunya, mitjançant una estratificació amb tres criteris de selecció: el coneixement de català a la zona, l'ús escolar de la llengua i la composició dels centres segons el percentatge de llengua familiar dels alumnes. Els autors consideren que la mostra permet veure les grans tendències, però no és estrictament representativa de l'univers estudiat. La recollida d'informació es va fer durant els cursos 96-97 i 97-98.

b) Tipus de dades

Les dades obtingudes són de tres tipus: 1) declarades, sobre l'ús a la llar, 2) observades, sobre l'ús lingüístic a l'hora de l'esbarjo, i 3) experimentals, consistents en proves sobre coneixements lingüístics.

Pla d'explotació de dades

Fins ara s'han elaborat alguns articles sobre l'enquesta, que es detallen a l'últim apartat d'aquesta fitxa. Més enllà d'aquestes reflexions, les dades quantitatives de l'estudi estan sent objecte d'anàlisi exhaustiva per part de Mireia Galindo (UB) de cara a la seva tesi doctoral, tesi que preveu defensar a finals del 2003 o començaments del 2004.

Algunes dels resultats sociolingüístics més notoris

Les dades probablement més útils, perquè no hi ha pràcticament cap més enquesta que les aportis, són les observades, és a dir l'ús lingüístic dels alumnes a l'hora del pati. Les informacions que aporta el treball en aquest aspecte són de dos tipus: les converses escoltades i les emeses. Els resultats indiquen que els infants de llengua familiar catalana reben més inputs en castellà i fan un ús més gran d'aquesta llengua que els de llengua castellana respecte al català. El predomini del castellà s'explica en bona part per les normes de tria lingüística existents, més favorables a aquesta llengua.

Manera d'accedir a les dades

Pel que fa a les dades quantitatives bàsiques de l'estudi, es troben en curs de publicació a:

Vila i Moreno F. X., Vial i Rius S.: "Les pràctiques lingüístiques dels escolars catalans: algunes dades quantitatives", *Escola Catalana*.

A més, els resultats del treball han estat presentats a diversos congressos, i les intervencions corresponents apareixeran publicades pròximament als respectius volums d'actes. Les referències són les següents:

Vila i Moreno F. X., Vial i Rius S.: "Els usos espontanis de l'alumnat a Catalunya al voltant del mil·lenni: aproximació quantitativa." *3r Simposi d'Ensenyament de Català a no Catalanoparlants*. Vic, 4, 5 i 6 de setembre de 2002 [en premsa].

Vila i Moreno F. X., Vial i Rius S.: "Models lingüístics escolars i usos entre iguals: alguns resultats des de Catalunya." A: *Actes del XXIII Seminari Llengües i Educació*, Universitat de Barcelona, 30 i 31 de maig 2002 <http://www.ub.edu/cusc/bibliografia/vila.html>.

En anglès:

Vila i Moreno F. X., Vial i Rius S., Galindo M (2002): "Language practices in bilingual schools: Some observed, quantitative data from Catalonia". *Segundo Simposio Internacional sobre O Bilingüismo: "Bilingüismo e educação, da família á escola"*. Vigo, 23-26 outubro 2002. [en premsa]

3.8 "Llengua i escola a l'ensenyament primari a Catalunya"

Imma Canals (SEDEC) i Santi Vial (SEDEC)

Objectiu

Els autors consideren que a Catalunya els censos escolars ja no són un instrument prou efectiu per copsar la situació lingüística de les escoles, i per tant proposen i posen en marxa una enquesta que pugui fer aquesta funció de forma vàlida en l'actual circumstància. Aquesta enquesta té els següents objectius:

- Crear uns instruments que puguin donar informació sobre els diferents graus de normalització lingüística de les escoles d'ensenyament primari.
- Aproximar-se al coneixement de la realitat sociolingüística dels centres de Catalunya mitjançant l'anàlisi de cadascuna de les característiques que la defineixen.
- Determinar el grau de normalització lingüística de les escoles.
- Conèixer els factors que influeixen en el coneixement del català i del castellà.
- Estudiar els factors que influeixen en l'ús de la llengua catalana per part dels alumnes.

En certa forma es pretén fer un diagnòstic sobre la manera com es fa l'escola en català i els resultats que dona quant a competències i usos lingüístics de l'alumnat.

Metodologia

a) La mostra i la recollida de dades

Es va construir una mostra de 132 escoles mitjançant el repartiment d'aquests establiments en tres categories, en cadascuna de les quals es va procedir a una tria aleatòria. Les categories d'escoles emprades són:

- Les que tenen tot l'ensenyament en català i menys d'un 30 % d'alumnes de llengua familiar catalana, és a dir les que practiquen la immersió,.
- Les que tenen tot l'ensenyament en català i més del 30 % d'alumnes de llengua familiar catalana, és a dir les escoles en català de no-immersió.
- Les que fan ensenyament bilingüe. Són una minoria.

Els autors consideren que, atesa la composició de la mostra, els resultats no són plenament representatius des d'un punt de vista quantitatiu, però sí indicatius. La recollida de dades es va efectuar els cursos 1998-1999 i 1999-2000.

A cada una de les escoles triades es va recollir la informació buscada mitjançant els següents instruments: 1) unes proves de llengua catalana i castellana als alumnes de 4t de primària, 2) una enquesta sociolingüística a aquests mateixos alumnes, 3) una altra enquesta als coordinadors de cicle i 4) una entrevista amb l'equip directiu.

Dades buscades

Les principals informacions sociolingüístiques que es volien trobar eren la competència en les dues llengües del professorat i dels alumnes així com els usos lingüístics d'uns i altres dins de l'escola, i això tant en règim d'immersió com de no-immersió.

Pla d'explotació de dades

S'ha elaborat un primer informe que s'ocupa dels dos primers objectius fixats, i s'està treballant en la presentació de les informacions corresponents als altres tres objectius.

Alguns dels resultats sociolingüístics més notoris

Un resultat d'interès és que els alumnes de les escoles d'immersió tenen molt més coneixement de castellà que de català, mentre que a les escoles en català de no-immersió passa al contrari. Una altra dada interessant és que en les relacions personals els alumnes declaren parlar una mica més en català que en castellà a l'escola i bastant més en castellà que en català a fora, la qual cosa pot indicar un cert impacte positiu de l'escola en l'ús del català, però no suficient per fer avançar prou aquest ús en la societat.

Manera d'accedir a les dades

De moment no s'ha publicat res sobre aquesta enquesta, però al *III Simposi sobre l'Ensenyament del Català als no Catalanoparlants*, que va tenir lloc a Vic el 2002, els autors van presentar un informe sobre la qüestió, denominat "Llengua i escola a l'ensenyament primari". Per accedir a aquest informe i a les dades corresponents cal demanar-ho als autors i a la direcció del SEDEC.

4. Conclusió

El conjunt d'estudis que acabem de contemplar ens ofereixen, sens dubte, una quantitat considerable d'informacions sociolingüístiques actuals, diversificades i bastant sòlides. De manera més general, si tenim en compte tant les enquestes aquí presentades com les promogudes per la DGPL⁵, també considerables, es pot dir que les dades disponibles sobre la situació sociolingüística de Catalunya són més abundoses ara que mai. Ja fa temps que es té força informació sobre els coneixements de català, gràcies sobretot a l'explotació de les preguntes lingüístiques dels censos i padrons, però fins fa poc les dades sobre usos eren insuficients. En els darrers anys, en canvi, aquesta mancança s'ha anat superant. Ha anat apareixent un nombre cada vegada més gran d'enquestes amb informacions sociolingüístiques que inclouen preguntes d'ús, enquestes que tendeixen a anar sent progressivament més sòlides metodològicament i que sovint tenen mostres prou grans. A més, el llarg període transcorregut des que es van efectuar els primers reculls de dades sobre el tema fa que es puguin fer comparacions entre enquestes allunyades en el temps que ajuden a copsar els processos evolutius. Hi ha per tant la possibilitat de conèixer millor que mai la situació sociolingüística, les tendències en curs, els esculls que amenacen la llengua i els factors que cal tenir en compte de cara al futur. Per assolir plenament aquestes fites, podria ser útil que, a partir de les dades i de les explotacions ja fetes de cada treball, així com dels resultats dels projectes d'enquestes que es puguin portar a terme de manera immediata, s'efectuessin anàlisis aprofundides del conjunt del material disponible. Aquesta operació podria ser d'una gran utilitat a l'hora de preparar la renovació de l'acció en favor del català necessària per assegurar el seu futur en un entorn difícil i canviant.

Joaquim Torres

jtorresp@sct.ictnet.es

⁵ Romaní, J. M. (2002): "Estudis de la Direcció General de Política Lingüística del 1994 al 2002", *NOVES SL* Hivern 2002. <http://www.gencat.cat/llengua/noves>